

Miloš Sládek, *Slovo ze srdce jejich aneb Nedělní kázání v pobělohorských bohemikálních postilách a tradiční perikopní systém*, Praha 2017.

Posudek na habilitační práci

Dr. Miloš Sládek patří k předním znalcům české barokní literatury a zejména pak kazatelství. Dlouhodobě se zabývá výzkumem a edičním zpřístupnění především těch prozaických žánrů, které souvisely s pěstováním katolické zbožnosti v české pobělohorské společnosti. Již jeho první knihy z druhé poloviny 90. let a přelomu milénia předznamenaly charakter jeho výzkumu a způsob, jakým jej zprostředkovává čtenářům.

Za prvé, bytostně důležité je pro autora zpřístupňování literárních památek 17. a 18. století v kvalitně připravených edicích. Příkladem může být edice ve své době velmi populárního díla Martina z Kochemu *Veliký život Pána a Spasitele našeho Krista Ježíše* z roku 2007 nebo Beckovského legendy o sv. Anežce české z roku 2011. Za druhé, celá řada jeho prací kombinuje edici literárních textů s rozsáhlejšími autorskými texty, které dané dílo zařazují do kontextu tvorby autora a zejména vysvětlují jeho dobové funkce, jeho význam pro pěstování zbožnosti věřících (např. *Vítr jest život člověka*, 2000), případně se věnují vývoji daného žánru. Zejména práce věnované raně novověkému kazatelství, jako například kniha *Svět je podvodný verbíř aneb Výbor z českých jednotlivě vydaných svátečních a příležitostných kázání konce 17. a prvních dvou třetin 18. století* (2005) představují jedinečnou kombinaci prezentace výsledků vlastního výzkumu s náročným edičním zpřístupněním vybraných textů. A za třetí, důležitým znakem všech prací dr. Sládka je prolínání otázek literárněvědných s kulturně historickými, niterné porozumění atmosféře zkoumané doby, katolické raně novověké společnosti a jejímu duchovnímu životu. S tím souvisí autorova orientace na výklad zkoumaných literárních děl v kontextu jejich vzniku a jejich dobového užívání – pronášení, přednášení, čtení, poslouchání.

Všechny stručně jmenované charakteristiky platí pro autorovu poslední monografii, předkládanou jako základ habilitačního řízení. Kniha vznikla na základě mnohaletého čtení a výzkumu českých pobělohorských postil, tedy rozsáhlých tištěných sbírek nedělních kázání z let 1620 až 1770. Jedná se v první části o bravurní syntézu kulturních dějin řečnictví 17. a 18. století, v druhé polovině o účelně promyšlený a pečlivě sestavený katalog témat, jimž se na základě evangelijních čtení, připadajících na příslušnou neděli církevního roku, kazatelé věnovali.

Kulturně historický přístup v pojetí řečnictví se nejdůsledněji projevuje v první kapitole, v níž se autor zabývá chápáním a prožíváním kázání zejména z pozice posluchačů. Zohlednění recipientského a situačního kontextu se v posledních letech dostává do zorného úhlu literárních a kulturních historiků a dr. Miloš Sládek k těmto interpretacím přináší celou řadu významných otázek a zjištění, čerpaných nejen ze samotné homiletické produkce, ale také pestré škály dalších písemných (kupř. deník faráře, s. 26) i obrazových (ikonografie kazatelny aj.) pramenů. V nejen českém badatelském kontextu jsou mimořádným přínosem „dějiny neděle“ (s. 18-33), tedy rekonstrukce toho, jak měl běžný zbožný věřící sváteční den prožít, jak měl využít čas a části dne k jednotlivým zbožným úkonům, nejen návštěvě kostela, ale i meditaci a modlitbě. Autor velmi citlivě rozlišuje mezi předepsaným ideálem a realitou a upozorňuje na situace, kdy mohlo docházet k nenaplňování, nebo dokonce narušování norem, a sleduje jejich reflexi u samotných kazatelů.

Kázání vnímá dr. Miloš Sládek jako ve své době nejváženější literární žánr a nejdůležitější prostředek výchovy lidových vrstev, který formoval společně s náboženskými představami jejich morální hodnoty a představy o celé řadě každodenních, běžných záležitostí, jako byly například vztahy v rodině, způsob výchovy dětí, chápání chudoby a sociálního řádu apod. Ostatně, jeho výzkum kazatelské produkce nesměřuje k čistě literárně vědným otázkám, ale naopak je příležitostí, jak se přiblížit dané společnosti a lépe porozumět její (pro nás velmi vzdálené) mentalitě. S tímto chápáním dobového významu kázání souvisí i pregnantně zodpovězená otázka, jak se sami kazatelé připravovali na své vystoupení, jak promýšleli prostředky, jimiž by dosáhli žádoucího účinku na své posluchače, jakým způsobem reflektovali otázku srozumitelnosti a také planého žvanění nebo naslouchání (s. 72). Autor sice přiznává, že „nemáme ani potuchy“, jak vypadalo nedělní kázání (s. 36), ukazuje však sám, do jakých detailů a pomocí jakých pramenů můžeme rétorickou situaci poznat v téměř celém jejím kontextu (včetně tak na první pohled neuchopitelných jevů, jako je práce kazatele s hlasem či používání rekvizit na kazatelně).

Kapitola věnovaná dosavadnímu domácímu bádání o homiletice, stejně jako rozsáhlá přehledová kapitola o jednotlivých postilách a jejich autorech (s. 130-291) představují syntézu, svědčící o autorově hluboké orientaci v pramenech i sekundární literatuře. Také zde se projevuje autorova snaha nabídnout čtenáři namísto prosté evidence (k čemuž leckdy zejména přehledy dosavadního bádání svádějí) analýzu a interpretaci. Ve způsobu, jakým hodnotí a srovnává postily mezi sebou navzájem, se projevuje nejen hluboká erudice autora, ale též schopnost sdělit v účelné zkratce

podstatné i výjimečné rysy toho či onoho literárního díla, aniž by se výklad stal encyklopedickým přehledem a ztratil na čtenářské přitažlivosti.

Velmi oceňuji opakovaně se objevující pasáže, v nichž autor zmiňuje, jakým způsobem se kázání v pobělohorské době vyrovnávala s otázkou jinověrectví, zda ne/zahrnovala polemiky, například s luterány, nebo jak se podílela na dobovém obrazu protivníka – kacíře. Autor díky hluboké znalosti rozsáhlého pramenného korpusu z téměř dvou století dovede nejen označit postily, v nichž se téma objevuje častěji, ale také se vyjádřit obecně k jeho četnosti a aktuálnosti pro autory v pobělohorské době.

A naposledy, opravdu si osobně vážím autorova úvodního morálního apelu, v němž upozorňuje na to, jak naší společnosti chybí cílevědomé, pravidelné, léty vyzkoušené a promyšlené působení „desítek vzdělavců na morální stav společnosti“ prostřednictvím nedělních kázání (s. 12-13). Nelze, zvláště v kontextu vývoje v naší zemi v poslední době, nesouhlasit s prostým a o to pravdivějším konstatováním, že dnešním lidem tento „typ textů chybí“, aby jim autoritativně a pravidelně připomínal hodnotu svobody, lásky a pravdy. Angažovaný úvod není pro vysoce odborné a specializované vědecké práce obvyklý – i tím je kniha inspirativní.

Závěrem mohu sumarizovat: předložený habilitační spis dr. Miloše Sládka vychází ze studia ohromného množství pramenů – zvážíme-li rozsah jednotlivých postil, jejich množství a časový záběr výzkumu, pak je téměř nepředstavitelné, že kniha a katalog jsou výsledkem práce jednotlivce, a nikoli rozsáhlého vědeckého týmu. Je účelně interdisciplinárně ukotven a na základě studia literárních textů přináší zásadní kulturněhistorické poznatky a také další podněty k výzkumu pobělohorské katolické zbožnosti v českých zemích. Je vyvrážděnou syntézou, která se do budoucna stane nezbytnou oporou a průvodcem pro další výzkum kazatelství a poznání jeho role v duchovním životě všech vrstev společnosti.

Práci dr. Miloše Sládka jednoznačně doporučuji jako základ habilitačního řízení a doporučuji na jejím základě udělit vědeckou hodnost docent.

V Olomouci, 30. ledna 2018

doc. Mgr. Radmila Prchal Pavlíčková, Ph.D.

Katedra historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci